

УДК 159.923+351.74

ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З ОХОРОНИ АТОМНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ

Пархоменко О.О., науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії службово-бойового застосування
Національної гвардії науково-дослідного центру
Національна академія Національної гвардії України

У статті наведені особистісні особливості військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з охорони атомних електростанцій з різним рівнем професійної успішності. Встановлено, що для виконання найбільш складних службово-бойових завдань доцільно приділяти увагу рівню розвитку особистісних особливостей, які притаманні представникам із високим рівнем професійної успішності, оскільки такі військовослужбовці матимуть найбільш високі показники успішності службово-бойової діяльності.

Ключові слова: Національна гвардія України, військовослужбовці, особистісні особливості, професійна успішність, охорона атомних електростанцій.

В статье раскрыты личностные особенности военнослужащих подразделений Национальной гвардии Украины по охране атомных электростанций с разным уровнем профессиональной успешности. Определено, что для выполнения наиболее сложных служебно-боевых задач целесообразно уделять внимание уровню развития личностных особенностей, присущих представителям с высоким уровнем профессиональной успешности, поскольку такие военнослужащие будут иметь наиболее высокие показатели успешности служебно-боевой деятельности.

Ключевые слова: Национальная гвардия Украины, военнослужащие, личностные особенности, профессиональная успешность, охрана атомных электростанций.

Parkhomenko O.O. PERSONALITY CHARACTERISTICS OF PERSONNEL WITH DIFFERENT LEVELS OF PROFESSIONAL SUCCESS OF MILITARY UNITS OF NATIONAL GUARD OF UKRAINE FOR PROTECTION NUCLEAR POWER PLANTS

The article presents personality characteristics of personnel with different levels of professional success of military units of National guard of Ukraine for protection nuclear power plants. It was determined that for most complex service and combat missions it is advisable to pay attention to level of development of personality characteristics inherent to members with a high level of professional success, such as servicemen will have highest rates of success of service and combat activities.

Key words: National Guard of Ukraine, servicemen, personality characteristics, professional success, protection of nuclear power plants.

Постановка проблеми. Успішність, продуктивність та кінцевий результат будь-якої діяльності безпосередньо залежить від особистісних особливостей її виконавців. Зростаючі вимоги до професійної діяльності військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з охорони атомних електростанцій потребують відповідних кваліфікованих кадрів для забезпечення успішного виконання завдань щодо підтримання безпеки та порядку на об'єктах, що охороняються. Під час виконання службових обов'язків військовослужбовці підпадають під вплив різних негативних факторів і ситуацій службово-бойової діяльності, які можуть спричинити деструктивні наслідки для психічного та фізичного стану особового складу. Для успішного та якісного виконання службових обов'язків необхідні не тільки професійні навички, а й певні особистісні характеристики. Домогтися висо-

копрофесійних психологічних якостей, які необхідні для успішного виконання службово-бойових завдань, можливо шляхом удосконалення системи професійного психологічного відбору, подальшого професійного навчання, підвищення кваліфікації військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з охорони атомних електростанцій. Відповідно до вищевикладеного дослідження службово-бойової діяльності та особистісних особливостей військовослужбовців є особливо актуальним на теперішній час.

Ступінь розробленості проблеми. Проведений аналіз психологічної літератури показав, що на сьогоднішній день існує велика кількість досліджень особистісних особливостей військовослужбовців, які стосуються окремих напрямків. Так, саморегуляцію психічних станів у професійній діяльності вивчали Л.Г. Дика,

Б.В. Зейгарнік, О.О. Конопкін, Р.С. Немов, В.І. Щедров та інші. Дослідження смислової сфери особистості як інтегруючого компонента структури особистості, що має визначальне значення у сприйнятті життєвих подій і детермінації поведінки, викладені в працях Б.С. Братуся, Ф.Ю. Васильюка, Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, Д.О. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, В. Франкла. Дезорганізуючий вплив тривожності на діяльність людини доведено у результатах досліджень вітчизняних і зарубіжних психологів Ф.Б. Березіна, М.Д. Левітова, А.М. Прихожана, В.В. Суворова, Ю.Л. Ханіна, Х. Айзенка, Р. Мейя, Дж. Тейлора, Ч.Д. Спілбергера та ін. У психологічних публікаціях, що стосуються тривожності військовослужбовців (М.І. Д'яченко, В.Ф. Перевалов, В.Ф. Мисюра, Ж.Г. Сенокосов), переважно розглядається тільки її вплив на ефективність військової діяльності в напружених ситуаціях [1; 3–5].

Теоретичні та прикладні дослідження також присвячені специфіці професійної діяльності та особистісним якостям (В.І. Белослудцев, Б.Г. Бовин, О.Д. Глоточкін, В.О. Грішин, Г.В. Залевський, В.Г. Морогін, В.Ф. Пірожков, Б.В. Смірнов та інші). Дослідження проблеми професійного становлення особистості та окремих феноменів впливу професії на особистість проводилися такими вченими, як: С.П. Безносков, В.О. Бодров, Р.М. Грановська, О.П. Ермолаєва, Е.Ф. Зеєр, Є.О. Клімов, М.В. Кліщевська, А.К. Маркова, В.Е. Орел, Ю.П. Поварьонков, В.Д. Шадріков та ін. [1; 2; 4].

Незважаючи на велику кількість досліджень, все ще є недостатньо вивчена проблема особистісних особливостей військовослужбовців підрозділів з охорони атомних електростанцій.

Метою статті є розкриття особистісних особливостей військовослужбовців підрозділів із охорони атомних електростанцій з різним рівнем професійної успішності.

Виклад основного матеріалу. Військовослужбовці підрозділів з охорони та оборони атомних електростанцій виконують службово-бойові завдання різноманітними способами. Серед них найбільш розповсюдженим є контроль периметру та забезпечення контрольно-перепускного режиму об'єкта. Організація перепускного режиму суттєво відрізняється від повсякденної службово-бойової діяльності військовослужбовців інших підрозділів Національної гвардії України, оскільки механізм її здійснення ґрунтується на застосуванні заборон і обмежень щодо суб'єктів, що перетинають кордони охоронюваних об'єктів, для забезпечення інтересів підприємства.

Сьогодення вимагає високої підготовки і професіоналізму особового складу, пред'являє більш високі вимоги до особистісних якостей військовослужбовців підрозділів з охорони та оборони атомних електростанцій, складних навичок, умінь, інших психічних утворень, а також підтримання їх тривалий час у різних умовах.

Особистісні особливості, такі як: темперамент, характер, інтереси, схильності, потреби, мотивація, цінності, інтелект, знання, вміння, навички, здатності, статеві та вікові особливості, сімейний стан та інші в подальшому будуть впливати на розвиток професійно важливих якостей, а також на якість професійної діяльності та успішність виконання службово-бойових завдань у цілому.

З метою визначення особистісних особливостей у військовослужбовців підрозділів з охорони атомних електростанцій із різним рівнем успішності професійної діяльності було проведено таке дослідження. В ньому взяли участь 392 військовослужбовця, які несуть службу у підрозділах з охорони атомних електростанцій у містах Кузнецовськ, Нетішин, Южноукраїнськ та Энергодар. Відповідно до мети дослідження цю вибірку було розділено на три групи за рівнями професійної успішності військовослужбовців: з високим, середнім та низьким рівнями професійної успішності діяльності. Для визначення рівня професійної успішності військовослужбовців використовувалась експертна оцінка за спеціально розробленою автором анкетною, яка містила оцінку продуктивності службово-бойової діяльності підлеглого, його процесуальних аспектів роботи, особливостей професійної комунікації, професійних здібностей та додаткових можливостей. У якості експертів виступили командування військових частин з охорони атомних електростанцій, командири підрозділів, офіцери по роботі з особовим складом, працівники кадрових органів. Експертні оцінки було доповнено даними щорічної атестації військовослужбовців.

При проведенні психодіагностичного дослідження використовувалась методика багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттелла. Результати дослідження особистісних особливостей у військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з охорони атомних електростанцій з різним рівнем професійної успішності наведені у таблиці 1.

Виходячи із наведених даних, охарактеризуємо особистісну сферу військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з охорони атомних електростанцій

з різним рівнем професійної успішності. Так, для соціально-психологічної сфери особистості досліджуваних груп із середнім та низьким рівнем успішності характерні (A^+ , F^0 , H^+): відвертість, товариськість, активність у встановленні міжособистісних і соціальних контактів. Для групи із високим рівнем професійної успішності характерні (A^+ , F^- , H^+): відвертість у міжособистісних контактах, активність, комунікабельність, готовність до вступу у нові групи, стриманість і розсудливість у виборі партнерів у спілкуванні, схильні до екстраверсії. У групі з середнім рівнем успішності показники за фактором «А» («замкнутість – товариськість»; $8,42 \pm 1,80$) та фактором «Н» («боязкість – сміливість»; $7,35 \pm 1,92$) значно вищі та досягають статистичної значущості, ніж у високоуспішних військовослужбовців ($8,16 \pm 2,37$), $t_{1,2} = 2,24$, $p \leq 0,05$ та ($7,07 \pm 1,76$), $t_{1,2} = 2,20$, $p \leq 0,05$ відповідно.

Для комунікативної сфери військовослужбовців із низькими показниками професійної успішності (E^0 , Q_2^0 , G^+ , N^0 , L^0) притаманні: поміркована, добросовісна, стабільна, відповідальна поведінка; розвинене почуття обов'язку, усвідомлене виконання загальноприйнятих норм і правил, наполегливість у досягненні своєї мети, ділова спрямованість. Військовослужбовцям із високими показниками професійної успішності (E^+ , Q_2^0 , G^+ , N^0 , L^0) характерні: незалежність, наполегливість, іноді конфліктність, відповідальність, схильність приймати як самостійні рішення, так і прислухатися до думки оточуючих, інколи схильність до порушення дисципліни та різких змін емоцій, легко знаходять спільну мову із оточуючими. Представники із середнім рівнем успішності (E^+ , Q_2^- , G^+ , N^0 , L^0) в комунікативній сфері також демонструють: незалежність, наполегливість, іноді конфліктність, відповідальність, інколи схильні до порушення дисципліни та різких змін емоцій, легко знаходять спільну мову із оточуючими, проте не можуть приймати самостійні рішення, мають низьку самостійність та орієнтовані на соціальне схвалення.

У групі з високим рівнем успішності показники за фактором «Е» («підпорядкованість – домінантність»; $6,58 \pm 2,13$) значно вищі та досягають статистичної значущості, ніж представники з середнім рівнем ($5,98 \pm 1,76$), $t_{1,2} = 5,14$, $p \leq 0,01$ та респонденти із низьким рівнем успішності ($5,85 \pm 1,92$), $t_{1,3} = 1,74$, $p \leq 0,1$. За фактором «F» («стриманість – експресивність») показники представників із середнім рівнем успішності ($5,45 \pm 1,66$) досягають статистичної значущості у порівнянні із представниками з ви-

соким рівнем ($4,83 \pm 1,93$), $t_{1,2} = 5,73$, $p \leq 0,05$.

Для емоційної сфери військовослужбовців за всіма досліджуваними групами характерними є (C^+ , Q_3^+ , Q_4^- , O^- (L^0 , G^+ , I^0)): емоційна стійкість, спокійне адекватне сприйняття дійсності, вміння контролювати свої емоції та поведінку, впевненість у собі і своїх силах. У поведінці можна прогнозувати врівноваженість, спрямованість на реальну дійсність. Високі показники за факторами «G⁺» та «Q₃⁺» підкреслюють розвиток вольових якостей.

У респондентів із високим рівнем успішності показники за факторами «L» («довірливість – підозрілість»; $5,25 \pm 2,81$), «M» («практичність – мрійливість»; $5,48 \pm 2,06$) та «N» («прямолинійність – дипломатичність»; $5,75 \pm 1,82$) значно вищі та досягають статистичної значущості, ніж у представників із середнім рівнем ($4,31 \pm 1,95$), $t_{1,2} = 7,33$, $p \leq 0,01$, ($5,02 \pm 1,81$), $t_{1,2} = 3,83$, $p \leq 0,01$ та ($5,42 \pm 2,04$), $t_{1,2} = 2,46$, $p \leq 0,01$ відповідно.

Для інтелектуальної сфери військовослужбовців із високими показниками професійної успішності (B^0 , M^0 , Q_1^0) підрозділів з охорони атомних електростанцій характерна спрямованість на власну конкретну професійну діяльність, завдання на загальну ерудицію не викликають зацікавленості. Представники з середнім та низьким рівнем успішності (B^0 , M^0 , Q_1^-) продемонстрували нездатність прикладати зусилля для розв'язання складних абстрактних завдань, реабілітуються за рахунок завдань на загальну ерудицію, досвід розв'язання яких в них є ще зі шкільної лави та за рахунок власних позитивних оцінок своїх інтелектуальних здібностей.

За фактором «O» («спокійність – тривожність») та фактором «Q₃» («низький – високий самоконтроль») у групі з середніми показниками професійної успішності $5,18 \pm 2,08$ та $6,79 \pm 1,69$ відповідно показники досягають статистичної значущості, ніж у представників із високим рівнем ($4,78 \pm 2,67$), $t_{1,2} = 2,88$, $p \leq 0,01$ та ($6,32 \pm 1,97$), $t_{1,2} = 4,27$, $p \leq 0,01$ відповідно.

Самооцінку всіх досліджуваних груп (MD^0 , G^+ , Q_3^+ , C^+ , M^0) можна охарактеризувати, як адекватно високу, їм притаманна соціальна нормативність, відповідальність, дисципліна, контроль емоцій та поведінки. Наявні показники емоційної стабільності та конкретність уявлення характеризують цих військовослужбовців, як зрілих особистостей.

У групі з високим рівнем успішності показники за фактором «Q₁» («консерватизм – радикалізм»; $6,06 \pm 2,89$), фактором «Q₂» («конформізм – нонконформізм»; $5,10 \pm 2,28$) та за фактором «Q₄» («розслабленість –

напруженість»; $4,46 \pm 2,37$) значно вищі та досягають статистичної значущості, ніж у середньо успішних військовослужбовців ($5,77 \pm 2,05$), $t_{1,2} = 2,13$, $p \leq 0,05$; ($4,70 \pm 1,86$), $t_{1,2} = 3,27$, $p \leq 0,01$ та ($4,12 \pm 1,73$), $t_{1,2} = 3,02$, $p \leq 0,01$ відповідно. Поряд із цим за фактором «Q₄» («розслабленість – напруженість») встановлено значно вищі показники між групами високо успішних ($4,46 \pm 2,37$) та низько успішних ($3,24 \pm 1,80$), $t_{1,3} = 2,89$, $p \leq 0,01$, а також між середньо успішними ($4,12 \pm 1,73$) та низько успішними ($3,24 \pm 1,80$), $t_{2,3} = 2,64$, $p \leq 0,01$ військовослужбовцями.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз особистісних особливостей військовослужбовців із різним рівнем професійної

успішності показав, що якість, швидкість, точність, успішність виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями підрозділів Національної гвардії України з охорони та оборони атомних електростанцій залежить від різноманітних чинників, проте неодмінно головну роль займають особистісні особливості виконавців.

Було встановлено, що для військовослужбовців із високим рівнем успішності характерні відвертість у міжособистісних контактах, активність, комунікабельність, готовність до вступу у нові групи, схильність до екстраверсії. Для комунікативної сфери цієї групи військовослужбовців характерні: незалежність, наполегливість,

Таблиця 1

Особистісні особливості військовослужбовців підрозділів з охорони атомних електростанцій з різним рівнем професійної успішності

Шкали	Групи			Значущість розбіжностей		
	1 група (високий рівень успішності)	2 група (середній рівень успішності)	3 група (низький рівень успішності)	t 1-2	t 1-3	t 2-3
Md (низька – висока самооцінка)	-9,52±2,52	-9,46±2,43	-8,89±2,39	0,37	1,22	1,28
A (замкнутість – товариськість)	+8,16±2,37	+8,42±1,80	+8,39±1,83	2,24*	0,54	0,10
B (низький – високий інтелект)	0-3,87±1,24	0-3,73±1,36	0-4,02±1,14	1,59	0,61	1,35
C (емоційна нестабільність – стабільність)	+9,03±1,95	+9,14±1,52	+9,24±1,66	1,10	0,56	0,33
E (підпорядкованість – домінантність)	+6,58±2,13	0-5,98±1,76	0-5,85±1,92	5,14**	1,740	0,38
F (стриманість – експресивність)	-4,83±1,93	0-5,45±1,66	0-5,07±1,89	5,73**	0,59	1,11
G (низька – висока нормативність поведінки)	+8,25±1,68	+8,20±1,89	+8,22±1,92	0,38	0,07	0,05
H (боязкість – сміливість)	+7,07±1,76	+7,35±1,92	+7,15±1,41	2,20*	0,25	0,72
I (жорстокість – чутливість)	0-5,86±2,11	0-5,82±1,90	0-5,52±2,18	0,26	0,73	0,75
L (довірливість – підозрілість)	0-5,25±2,81	0-4,31±1,95	0-4,54±2,00	7,33**	1,45	0,64
M (практичність – мрійливість)	0-5,48±2,06	0-5,02±1,81	0-5,50±1,92	3,83**	0,05	1,35
N (прямолинійність – дипломатичність)	0-5,75±1,82	0-5,42±2,04	0-5,61±1,90	2,46*	0,37	0,52
O (спокійність – тривожність)	-4,78±2,67	-5,18±2,08	-5,09±1,95	2,88**	0,65	0,25
Q1 (консерватизм – радикалізм)	0-6,06±2,89	-5,77±2,05	-5,61±1,93	2,13*	0,93	0,45
Q2 (конформізм – нонконформізм)	0-5,10±2,28	-4,70±1,86	0-5,13±2,02	3,27**	0,07	1,15
Q3 (низький – високий самоконтроль)	+6,32±1,97	+6,79±1,69	+6,78±1,62	4,27**	1,26	0,03
Q4 (розслабленість – напруженість)	-4,46±2,37	-4,12±1,73	-3,24±1,80	3,02**	2,89**	2,64**

Примітка: $0p \leq 0,1$, * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$

відповідальність, схильність приймати як самостійні рішення, так і прислухатися до думки оточуючих, легко знаходити спільну мову з оточуючими. Для емоційної сфери військовослужбовців характерними є: емоційна стійкість, спокійне адекватне сприйняття дійсності, вміння контролювати свої емоції та поведінку, впевненість у собі і власних силах. У поведінці можна прогнозувати рівноваженість, спрямованість на реальну дійсність. Для інтелектуальної сфери військовослужбовців характерна спрямованість на конкретну професійну діяльність, однак завдання на загальну ерудицію не викликають зацікавленості.

Представники із середнім та низьким рівнями успішності також продемонстрували позитивні особистісні якості, серед яких найбільш вираженими є поміркована, добросовісна, стабільна та відповідальна поведінка. В них розвинене почуття обов'язку, усвідомлене виконання загальноприйнятих норм і правил, наполегливість у досягненні своєї мети, ділова спрямованість. Проте поряд із цим в них встановлено нездатність докладати зусиль для розв'язання складних абстрактних завдань, адже вони реабілітуються за рахунок завдань на загальну ерудицію, досвід розв'язання яких у них є ще зі шкільної лави та за рахунок власних позитивних оцінок своїх інтелектуальних здібностей. У представників цієї групи також більш виражена замкнутість та боязкість.

Отже, при проведенні професійного психологічного відбору кандидатів для проходження служби у підрозділах НГУ з охорони та оборони атомних електростанцій, або для виконання найбільш складних службово-бойових завдань доцільно приділяти

увагу рівню розвитку особистісних особливостей, які притаманні представникам із високим рівнем професійної успішності, оскільки у подальшому при проходженні служби та виконанні службово-бойових завдань такі військовослужбовці матимуть найбільш високі показники успішності службово-бойової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ващенко І.В. Чинники успішності професійної реалізації суб'єкта правоохоронної діяльності [Текст] / І.В. Ващенко, О.Б. Бугаєнко, Р.В. Баюл // Вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2005. – Вип. 14. – С. 26–33.
2. Дорошенко М.М. Індивідуально-психологічні особливості військовослужбовців із граничними нервово-психічними розладами: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 20.02.02 / Військово-медичний інститут Української військово-медичної академії, Військ. гуманітарний інститут Нац. акад. оборони України. – К., 2000. – 15 с.
3. Козяр М.М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2005. – 41 с.
4. Приходько І.І. Оцінка рівня сформованості професійно важливих психологічних якостей у майбутніх офіцерів внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України [Текст] / І.І. Приходько // Наук. зап. Харк. ун-ту Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія. – Х. : ХУПС, 2007. – Вип. 1 (27). – С. 174–181.
5. Тімченко О.В. Основні психічні стани, що знижують ефективність діяльності особового складу підрозділів особливого ризику [Текст] / О.В. Тімченко // Вісник Харківського університету. – 2000. – № 472. – С. 134–136.
6. Murphy J., John M., Brown H. Behavior under extreme conditions // Dialogues and debates in social psychology. – Exeter: The Open University. – 1992. – P. 287–290.